

ZA/R KRAJ...???

Krug stoljetnih migracija: dobrovoljnih, prisilnih, ekonomskih, političkih, privremenih, trajnih i dr., te transformacija starih i/ili starijih kao i stvaranje novih dijasporskih zajednica, bilo homogenih, heterogenih, tradicijskih, modernih, postmodernih ili nekih još nedefiniranih, tijekom stoljećâ hrvatske i svjetske povijesti, ne zatvara se. U pravu su Castles i Miller, respektabilni znanstvenici i istraživači migracija kad kažu da živimo u „doba migracija“. No, u usporedbi s prošlim vremenima, u ovo naše doba rapidno se mijenjaju strukturalne karakteristike migracija i migranata.

Prije svega, migracije su totalno globalna pojava, globalnija no ikad. Ne odvijaju se po nekadašnjem uobičajenom obrascu ‘jug-sjever’ ili ‘periferija-centar’ (iako ih je bilo u ranijim fazama i u obrnutom smjeru, npr. navedene migracije koje su slijedile osvajanja, kolonizaciju, svjetske ekonomske poretke u razna doba i sl.), nego se odvijaju u svim mogućim smjerovima. „Svjedoci smo stalnog rasta raznolikosti stanovništva u gradovima kao i transnacionalnih i transkontinentalnih migracija i mobilnosti...“³⁴⁴ Dakle, ne radi se samo o tradicionalnim dolascima Afrikanaca i Azijata u zemlje Europske Unije kao i stanovnika pridružujućih zemalja Uniji, npr. Bugara, Rumunja itd., već i o Europljanima koji odlaze – Francuzi u Kanadu, Portugalci u Angolu i Brazil i sl.

Najviše je ekonomskih migranata, a najznačajniji su im uzroci globalizacija, u europskom slučaju i eurointegracijski procesi, globalna recesija, te nestabilne političke prilike u pojedinim svjetskim regijama. One uzrokuju kvantitativno značajnije prisilne migracije.

Zamjetno povećan broj unutar migrantske populacije je onih koji odlaze u druge države radi školovanja i/ili usavršavanja.

Što se tiče dobne strukture migranata, izuzev prisilnih, ono što je ostalo manje-više isto jest da među njima i nadalje ima najviše mladih i mladih ljudi. Primjerice, prema podacima DZS-a, pedesetak tisuća mladih osoba napustilo je Hrvatsku u posljednjih pet godina. Riječ je o visoko obrazovanim ljudima koji odlaze u zapadnoeuropske zemlje, te SAD, Kanadu i Australiju. Tridesetak tisuća, prema istom izvoru, iselilo ih je prema istim destinacijama u posljednje tri godine. U rekordno kratkom vremenu (svega par mjeseci) od otvaranja internetskoga portala *Mladi, napustimo Hrvatsku* podržalo ga je četrdesetpet tisuća osoba ...³⁴⁵

Za razliku od prethodnih faza u migrantskoj populaciji udio žena je velik, a u nekim slučajevima, zbog specifičnosti gospodarskoga sektora u kojima se zapošljavaju, čak i veći od muškaraca.

I dalje se iseljavaju pojedinci, ali je povećan broj iseljavanja cijelih obitelji.

Drastično je povećan broj transnacionalnih migranata.

Razlika je u stupnju obrazovanja i profesionalnom statusu. Više ne odlaze uglavnom neobrazovani ili poluobrazovani, tj. ne/polukvalificirani, nego pripadnici svih obrazovnih i profesionalnih skupina. No, zbog stalno rastuće stope nezaposlenosti, kod visokoobrazovanih migranata je od otprilike 1960-ih godina do danas sve češće i uobičajenije prihvaćanje poslova pri kojima obrazovanje i struka ne igraju nikakvu ulogu. Nije npr. čudno da hrvatski diplomirani

³⁴⁴ Izjava dr. sc. Biserke Cvjetičanin, u: Mandir, 2012: 21.

³⁴⁵ Usp. Kovačević, 2012:12.

pravnici 'konobare' u restoranima duž europskih auto-cesta, da profesori rade na 'bauštelama' ili 'taksiraju', da učiteljice rade kao dadilje (sve češće i u vrlo udaljenim destinacijama kao što je recimo Kina), da liječnici specijalisti 'tezgare' vikendima u privatnim ordinacijama svojih europskih kolega,³⁴⁶ da mlađi umirovljenici u sezoni beru jagode ili lavandu na njemačkim i inim poljima. Prihvaća se, naime, svaki posao. Mnogi poslovi obavljaju se 'na crno'.

Međutim, najveća je razlika na operabilnoj razini. Zahvaljujući općoj informiranosti, poznavanju stranih jezika, turističkim iskustvima i sl., odluke o odlasku se donose bez velikoga ili dugotrajnoga razmišljanja. Svaka se prilika nastoji što prije iskoristiti. S time je u vezi subjektivna, odnosno emotivna razina, na kojoj nema više, ili barem ne u onoj mjeri kao nekada, traumatičnosti, tjeskobe, strepnje, suza i nostalgije. Zahvaljujući tehnologiji komunikacija, a ponajviše internetu, danas ljudi raspolažu s informacijama do najsitnijih detalja, tj. više ne idu u nepoznato.³⁴⁷ Nema više niti one nekadašnje tuge zbog razdvojenosti od obitelji. Zahvaljujući spomenutoj tehnologiji komunikacija omogućena je svakodnevna i relativno jeftina povezanost s obiteljima i prijateljima, osobito putem skypea i društvenih mreža.

No, ta ista vrhunska tehnologija komunikacija zaustavlja potencijalne migracije što u neku ruku izgleda kao paradoks. Naime, ljudima koji bi možda u nekoj perspektivi morali postati ekonomski migranti, moderne tehnologije omogućuju da posluju 'kod kuće': potencijalni migrant iz svojega domicilnog sela ili grada može komunicirati s podređenima i nadređenima širom svijeta.

Međutim, nakon pregleda i analize odabranih, starijih i recentni(ji)h, teorijskih pristupa istraživanju identiteta i identifikacijskih procesa te uz pomoć njih sagledanih hrvatskih dijasporских zajednica, dakako u kontekstu prikazanih teorija o migracijskim mobilnostima, uočljiva je kompatibilnost teorije i empirije. Tako se potvrdilo da su značajniji dijelovi teorijskih postavki apostrofiranih teoretičara i te kako točni i aktualni u identifikacijskim strategijama i praksama. Svakako, iste ovise o nizu okolnosti, npr. o vremenu provedenom u migratornom području, o brojnosti migrantske grupe, o disperziranosti u prostoru, o ekonomskom statusu, politikama involviranih zemalja i sl. No, u pravu su primordijalisti kada, među raznim vrstama i dimenzijama identiteta ističu visoku pozicioniranost upravo etničkoga, te tvrde da je 'svoja' grupa (uža i šira obitelj, te rodbinsko-prijateljski-zavičajno-regionalni 'lanci') utočište koje pojedincima i kolektivima pruža socijalnu i psihološku, pa i ekonomsku stabilnost. To potvrđuje gotovo jednaka važnost kako nekadašnjih *boardinghouses*, vatrogasnih, dobrotvornih, sportskih ili kulturnih društava tako i današnjih etničkih institucija i suvremenih medija, npr. internet-skih portala na kojima se 'prakticira' zajedništvo. U pravu su i interakcionisti koji upućuju kako je istinski lokus na kojemu se oblikuje identitet - granica, te slijedom toga premiještaju i fokus takvoga pogleda, tj. pomiču ga sa (isključivo ili uglavnom) kulture na interakciju među pojedincima i grupama (granične transakcije). Također su u pravu oni teoretičari poput situacionista ili npr. instrumentalista koji ističu važnost konteksta i hijerarhizaciju u odnosima moći

³⁴⁶ Neformalno a prema osobnom saznanju posebno su traženi zubari i plastični kiruzi, op.p.

³⁴⁷ Dobro je podsjetiti se na bilj. br. 50: *Slikovito je još 1967. g. napisao istraživač-pionir brvatske dijaspore V. Holjevac: danas imaju informacije, a nekada nisu znali ništa, usp. Holjevac, 1967.* I zamisliti se. Pa bilo je to napisano prije gotovo pola stoljeća!

ili pak etnosimbolisti koji posebnu pažnju usmjeruju na osjećaj kontinuiteta koji se generira prepletanjem i 'međugrom' etnonima, mitova, povijesnih sjećanja, elemenata zajedničke kulture, povezanosti s tлом (zavičajem ili domovinom) i solidarnošću. Osobito su pak u pravu teoretičari raznih neo-smjerova koji upravo dokazuju kako i na koji način identiteti ovise o individualnim slobodama, ali slobodama koje su (ipak) dijelom ograničene npr. kolektivizmima. Ali nisu baš sasvim u pravu oni koji tvrde da više nije bitno pitanje porijekla ('tko smo i odakle dolazimo'). Naime, ova analiza ukazuje da je *to* pitanje još uvijek vrlo bitno i da se pomoću odgovora na *ta* pitanja stječe i te kako značajan kapital. S njime se manipulira kao medijem uz čiju pak pomoć prezentiramo sebe i svjesno 'činimo to što činimo' s njime. Pokazalo se naime da temeljne identifikacijske strategije i prakse kao što su suradnja, međusobna solidarnost, zajedničko dugoročno planiranje i sl. destabiliziraju teorije o deetnizaciji i paralelno kreiraju inovativne pomake kroz *želju* za zajedništvom unutar svoje grupe pa onda i s grupama u interakciji. Najposlije, najmanje su u pravu oni koji su tradicijsku kulturu, dotično folklor, proglasili pasatizmom, tj. neprimjerenim medijem za suvremene identifikacijske prakse. Doduše, ne u svim, ali u većini hrvatskih dijasporских zajednica posvuda po svijetu, uočljivo je da interes za folklorom ne jenjava. Naprotiv. Međutim, to je folklor koji se itekako transformira, retradicionalizira i što je najvažnije: internacionalizira.

Stoga se može reći: negdje tambura, negdje nogomet, negdje crkva, negdje nostalgija, negdje *etnolobby*, negdje kreiranje 'novoga zajedništva', negdje uporno održavanje uz obogaćivanje sadržaja 'starih' običaja (čemu svjedoče dva priloga ove knjige), a u pravilu posvuda etničke udruge sa svojim aktivnostima, ukazuju da su (i) među pripadnicima hrvatskih dijasporских zajednica identifikacijske strategije i prakse usmjerene ne samo na 'svoju' zajednicu nego na *transnacionalno povezivanje*.

S druge strane, 'državni multikulturalizmi' u zapadnoeuropskim zemljama su propali. Političari otvoreno govore da su „imigranti za Europu nužno zlo: neprilagođeni društvu, potrebni godpodarstvu“³⁴⁸, te je ovoga časa donekle neizvjesno kakvo će to biti povezivanje i što će događati na socijalnom i inim planovima: integracija ili???

No, kako će ljudi i dalje migrirati, etnička slika svijeta kao i identiteti će se i dalje mijenjati. Nekad: konkvista i kolonizacija. Danas: njihove posljedice i globalizacija. Npr. *Britanski ured za statistiku* objavio je podatke o etničkoj strukturi Velike Britanije. Po tim podacima, u prosincu 2012. g. u Londonu Britanci-bijelci više nisu u većini. U većini su ljudi tamne boje kože, prije svega Indijci i Pakistanci. Slični se trendovi uočuju i u drugim velikim europskim gradovima, npr. u Amsterdamu, Rotterdamu, Bruxellesu, Parizu i dr. U Rimu je npr. svako treće novorođeno dijete - dijete useljenika³⁴⁹, a prema procjeni *Nacionalnoga ureda za popis stanovništva SAD-a*, za tridesetak godina bijelci će u Americi biti manjina³⁵⁰.

Kakvi god bili da bili, identifikacijski procesi, njihova opstojnost, re/kreiranje de/re/konstrukcija, kao i raznolikost, neupitna je.

A Zemlja je uostalom i dalje divno mjesto za život, što omogućuje multiplificiranje zavičaja i domovina.

³⁴⁸ Mandir, 2012:20.

³⁴⁹ Tomašević, 2012:22.

³⁵⁰ Jureško Kero, 2012:22.